

possibility of misactions. Occasionally, in imperative sentences there are some descriptive phrases as allocutions.

In speech acts there are numerous cases of combining usage of modifiers. Combination of modifiers creates emotional and expressive plane of utterances, makes their modal and semantic content more complicated.

Keywords: *optional element, modifier, variation, semantic and syntactic structure of the sentence.*

УДК 81'344.4: 161.2: 111

СЕМАНТИЧНІ Й СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВУКОНАСЛІДУВАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ Й АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)

БАБЕНКО О. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ),

ІВАНОВА О. В., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

У статті розглянуто сутність звуконаслідувальної лексики, її походження, класифікацію, роль у процесі мовленнєвої діяльності. Систематизовано семантичні й структурні особливості ономапоів української й англійської мов. Проаналізовано структуру досліджуваного матеріалу з урахуванням фонетичних, морфологічних, синтаксичних аспектів.

Ключові слова: *звуконаслідувальна лексика, класифікація, словотвір, семантичні, структурні особливості.*

В статье рассмотрена сущность звукоподражательной лексики, ее происхождение, классификация, роль в процессе речевой деятельности. Систематизированы семантические и структурные особенности ономапов украинского и английского языков. Структура исследуемого материала проанализирована с учетом фонетических, морфологических, синтаксических аспектов.

Ключевые слова: *звукоподражательная лексика, классификация, словообразование, семантические, структурные особенности.*

Сучасні мовознавці вважають, що необхідність відображення звуків і відповідно фонетична вмотивованість стали основою для виникнення мови. Ономапоетичні слова у народному побуті є сильним джерелом для передачі дзвонів, ударів, шелестів, плескоти, дзенькоту, криків, гуків, капання, свисту, тупоту, тріску, щебету тощо – саме тому звуконаслідувальну лексику по праву можна назвати скарбницею людського досвіду, спостережень, відчуттів і поглядів. Тому детальне вивчення звуконаслідувальної лексики – актуальна проблема в сучасному мовознавстві.

Цей напрям у лінгвістиці зародився ще за часів римського філософа, вчителя красномовства Марка Фабія Квінтіліана.

Уперше словотвірні явища в галузі ономапоєї були досліджені у німецькій мові, де на позначення цього феномену було використано термін «примітивний словотвір». М. Мюллер, Фердинанд де Соссюр, Х. Ліддел, Р.

Скотт, Д.Браун зробили значний внесок у розвиток звуконаслідувальної теорії походження мови.

Дослідженню питання зв'язку між значенням та звуком на матеріалах різних мов приділяли увагу як вітчизняні (Гаценко І.О., Драгіна О.В., Зоз О.А., Калита А.А., Львова Н.Л., Найдеш О.В., Смаль-Стоцький Р.), так зарубіжні лінгвісти (Арнольд І.В., Валуйцева І.І., Воронін С.В., Кулешова О.Д., Кузьмич І.В., Орлянська Т.Г., Фреліх А., Хільмер Г., Шляхова С.С.). Незважаючи на напрацьовані результати дослідження звукозображальної підсистеми мови, ряд питань щодо семантичних й структурних особливостей залишаються й дотепер недостатньо вивченими.

Метою дослідження є комплексне вивчення семантичних і структурних особливостей звуконаслідувальних слів двох мов та аналіз отриманих результатів.

Велика кількість онома топів зустрічається в фольклористиці, художній літературі, засобах масової інформації, сучасній рекламі. Ця лексика є надзвичайно експресивним засобом мови і часто характеризується яскраво вираженим прагматичним ефектом.

Для усієї звуконаслідувальної лексики характерні дві основні семантичні ознаки: тип джерела звуку та спосіб виникнення звуку [2].

Класифікуючи звукозображальні слова за семантичною приналежністю, лінгвісти виділяють, зазвичай, декілька їхніх груп, а саме: *голосова онома топея* (слова, що імітують голоси істот), *звукова онома топея* (слова, що відтворюють звуки природи, наприклад, шелест листя, шум дощу тощо), *мимесис/звукосимволізм* (слова, що образно/символічно передають ознаки живих або неживих об'єктів, стани природи) та окрему групу слів, що характеризують *людські емоції, почуття й переживання* [7, с. 87; 4; 6].

Так, онома топетичні слова, що виражають звуки, *створені людиною*, можна поділити на:

1) створені за допомогою органів дихання. Наприклад, в українській мові – ахкати, охкати, хмикати, тьхукати, ойкати, айкати, хукати; в англійській мові – hush, pant, puff, sneeze, snore, sough, wheeze, whiff, yawn;

2) звуки, що виникають в організмі людини: кашляти, кахикати, бухикати, гикати/ belch, rumble.

Звуки, що імітуються:

3) зубами: клацати, цокати / chatter, clatter, gnash, grit, rattle;

4) носом: шморгати, чхати, сопіти/ sneeze, sniff, snivel, snort;

5) ротом: плямкати, чвакати, сьорбати, цмокати/ chew, puff, scrunch, slurp, smack, whistle;

6) рухом людини: човгати, шаркати, шльопати, шарудіти, шерхотіти/ lumber, patter, shuffle, drum, pit-a-pat, pitter-patter, slap.

Ще до встановлення комунікативних зв'язків людина почала приручати перших тварин і розподіляти їх не лише за зовнішнім виглядом, але і за звуками. Тому більша частина звуконаслідувань зосереджується саме на відображенні *звуків птахів, комах, тварин*: hobbledy-hobbledy, gobble, buzz, tri-tree, chick, quack, gallop-a-gallop-a-trot, moo, hum, oink, hee haw, roar, bark.

Цей тип звуків найпоширеніший серед свійських тварин. Навіть, якщо проаналізувати мову селянина, то можна помітити, що вона буде збагачена

словами: іржати (to neigh), рохкати (to oink), гелготати (to cackle), куд-кудахкати (to cackle; to chuckle; to cluck; to gabble).

В українській літературі найчастіше застосовується лексика на позначення звуків горобця та дятла, які цвірінкають (to chirp, to chirrup, to twitter, to tweet; to weet) та довбають-вистукують (to peck, to tap) відповідно. Також поширеними є наслідування крику сови та співу солов'я: пугу-пугу (hoot) і тьохкати (to pipe, to fug, to warble, to sing). Серед комах, здебільшого, найчастіше зустрічаються словосполучення «бджоли гудуть» (to drone, to hum, to buzz), «дзижчання бджіл» (hum, buzz, drone; whiz(z)) та «комара» (ping) [3, с. 453].

Якщо порівнювати українську й англійську мови, то більш поширеними є згадки про такі звуки тварин як *quack* (качки), *mo* (корови), *bark* або *woof* (собаки), *roar* (лева), *miaow* чи *purr* (кота) та *baa* (вівці). Це типові звуконаслідувальні слова в англійській мові. Деякі з них можуть бути і дієсловами, й іменниками.

Значна частка звуконаслідувальної лексики належить звукам *неживих предметів*: *crack*, *shooting*, *jingle*, *ring*.

У свою чергу з них можна виділити такі, що виникли у результаті:

1) удару: *bump*, *chime*, *clash*, *din*, *hem*, *jingle*, *knoll*, *patter*, *rumble*, *scourge*, *tinkle*, *whack*, etc.

2) тертя: *crunch*, *grate*, *pestle*, *rasp*, *screech*, *shriek*, *swoosh*, *whet*, etc.

3) різких звуків: *beat*, *boom*, *drone*, *hiss*, *pash*, *swish*, *whirr*, *zoom*, etc.

4) вібрації: *blast*, *brattle*, *bulge*, *chug*, *emit*, *explode*, *scroop*, *stutter*, *thrum*, *whirr*, etc.

5) руйнування: *crack*, *crash*, *craze*, *crump*, *shatter*, *snap*, *split*, etc.

6) людської дії: *burp*, *burr*, *flail*, *flute*, *furrow*, *scrabble*, *scream*, *swish*, *ting*, *toot*, *tootle*, etc.

7) ономотопи звуків механізмів (*chick* – звук ходи годинника, *clink* – дзвін, *tinkle* – дзвякання; *ting* – звук дзвонів);

8) звуконаслідування гри музичних інструментів (*chiming* – звук весільних дзвоників, *dirnt* – звук бас-гітари, *fillip* – звук від клацання пальцями, *rub-a-dub* – барабанний звук);

9) звуконаслідувальні слова дії рідких речовин: *babble*, *bicker*, *brawl*, *bubble*, *dabble*, *dash*, *drip*, *lap*, *slap*, *slush*, *squash*, *wimper*;

10) звуконаслідувальні слова, які позначають звук, що виробляється газоподібними тілами: *fizz*, *fizzle*, *hiss*, *jet*, *sizzle*, *spit*, *splutter*, *spout*, *sputter*.

В українській мові поширені такі самі класи ономотопоетичних слів. Наприклад, гуде барабан, скрип скрипки, клацнув вимикач, грюкати дверима. Зокрема, сама гра на будь-якому музичному інструменті передається лексемою ті-лі-ті-лі, а невміла гра – лексемами тринькати, бринькати. Звучання ударів, вібрацій, тертя також мають свої відповідники у словниковому складі: бухнути, бахнути, хлопати, шурнути, шарудіти, здригнутися.

В обох мовах присутнє і *звуконаслідування явищ природи*. Однак, за підрахунками науковців, їхня частка значно менша від інших категорій ономотопів (дзвенить, скрипить, хлюпоче, гримить, капає / to ring, to squeak, to splash, to thunder, to drop) [9].

Прийнято розрізняти лексеми цієї категорії за видами природних явищ. Тобто такі, що зумовлені:

– водою: splash, swash, splatter; slurp, snuffle, puff / бризкати, розлітатися бризками; розприскувати, розхлюпувати; забризкувати, оббризкувати, хлюпати; хлюпатися, шльопати (по воді, грязюці), плюхнутися, шубовснутися;

– вітром: blow, bluster, howl, moan, scream, wail, whiff, whiffle, whistle, fuff, woo / ревіти, дути, віяти, розвівати, бушувати;

– громом: boom, crack, crash, growl, grumble, mutter, peal, roar, roll, rumble, thunder / гриміти, гуркотіти; шуміти;

– опадами: beat, drum, hail, lash, patter, pellet, pelt, pepper, plump, pound / хльостати, стібати, шмагати, шпурляти [9].

На противагу звуконаслідувальним словам, пов'язаним із явищами природи, постають наслідування звуків, що виникають завдяки людині. Вважається, що ця підгрупа слів є найчисленнішою в обох мовах. Вона дозволяє людині здійснювати комунікативні зв'язки та виражати власні думки й емоційний стан: laughing, clapping, hush, jumping, stomp, cry, sing.

Людина як високоорганізована істота виконує безліч дій, а отже є джерелом великої кількості звуків. Для того, щоб правильно розібратись у семантичних особливостях цієї групи слів, необхідно розподілити усю лексику на дві групи. Фактором першої є її емоційний, психологічний, внутрішній стан (*rave, swear, hiss, snap, yell, gabble, gasp, gush, stammer, whisper / хлипати, бурмотати, сичати, марити*), а другої – фізіологічний (*stammer, stutter, lisp, hiccup, wheeze, yawn / кахикати, човгати, музикати, позіхати, ікати, заїкатися*) [1].

Серед структурних характеристик звуконаслідувальної лексики ми виділяємо фонетичні, морфологічні, синтаксичні особливості.

Звуконаслідування в обох мовах досягається шляхом алітерації. Це надає словам особливої виразності й допомагає створити картину навколишньої дійсності.

В українській мові корінні морфемі найчастіше приєднують різні суфікси, англійські ж складаються з одного кореня або дуже рідко приєднують обмежену кількість словотворчих морфем, при цьому ономатопа можуть переходити з однієї частини мови в іншу.

Часто фонемі впливають і на значення слова. Ономатопа мають конкретно визначені позиції приголосних і голосних. В англійській мові приголосна [p], що стоїть у кінці слова, часто використовується при утворенні слів, що позначають удар (*tap, bump, clap, clop, thump*), а фонему [ʃ] часто можна зустріти у словах, що позначають звуки руйнування предметів (*crash, crush, smash*) [10].

Також для обох мов властиве чергування голосних у середині слова, вони виконують роль творення нових слів. Саме тому схожі за своєю структурою лексеми можуть передавати зовсім різні поняття.

Відповідно до словотвору українські й англійські звуконаслідувальні слова наведені:

– односкладними одиницями: *сьорб, плюх, хвись, дринь / moan, crack, smash*;

– двоскладними: *чалап, шувих, талап, тарак* / (англ. слова з суфіксом –ing) *laughing, moaning, hooting*;

- словосполученнями: *hip-hip-hurrah, cock-a-doddle-do*;
- редуплікацією :
- повні повтори: *хрум-хрум, туп-туп, дзінь-дзінь*; двоскладова – *кахи-кахи, гулі-гулі/ murmur, ha-ha*);
- неповні повтори: *бумц-бемц, піф-паф, фіу-фіть/ tickle-tackle, razzle-dazzle* [8, с. 154].

Що стосується синтаксичних особливостей, то україномовні й англійські звуконаслідувальні слова у реченні найчастіше виконують роль присудка через їхню функцію відтворення процесу та зображувальні можливості:

The fat was in the fire and the clubs along the Sierpes buzzed with the scandal [11, с. 203].

– Забув, – сам до себе озивається дід Гнилоквас і навіть ляскає себе долонею по лобі [5, с. 39].

– Доглядаю, годую, – схлипує Домка, – а вона спить [5, с. 70].

Ономатопетичні слова також виконують роль інших членів речення: підмета, означення, обставини.

Отже, у процесі дослідження було розглянуто класифікацію звуконаслідувальної лексики, семантичні й структурні особливості української й англійської мов. Тому ми можемо зробити висновок про те, що звуконаслідування стало першоджерелом розвитку мови. Для ономатопів властиве природне походження, тому мова людини безпосередньо пов'язана із навколишнім світом. Звуконаслідувальна лексика поділяється на: звуки людини, тварин (птахів), неживих предметів і природних явищ. Семантична класифікація ономатопів двох мов схожа, однак є різниця в кількісному співвідношенні. Англійська мова багатша на ономатопи, що наслідують звуки тварин, а українська мова – людини.

Ономатопи – слова, що мають високу словотвірну здатність. Серед фонетичних особливостей звуконаслідувальні слова змінюють своє значення навіть через зміну кореневого голосного. В українській мові це досягається шляхом приєднання різних суфіксальних морфем, до того ж кожна морфема має конкретне значення, а в англійській мові все залежить від позиції ономатопетичного слова, що визначає здатність переходити в інші частини мови, не змінюючи при цьому граматичної форми слова.

Тож, беручи до уваги усі морфологічні особливості ономатопів, можна розділити їх на декілька груп: прості, складні, двостемові та багатостемові.

Щодо синтаксичних особливостей, то ці слова у реченні виконують роль присудка, підмета, означення, обставини.

Незважаючи на приналежність мов до різних типологічних груп: східнослов'янської (української) та германської (англійської), звуконаслідувальні слова цих мов подібні за структурними особливостями і майже цілком тотожні у плані класифікації.

Подальші наукові розвідки можуть бути пов'язані з більш детальним вивченням цього лінгвістичного явища на прикладах інших мов у міждисциплінарному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка /И.В. Арнольд. – М. : ФЛИНТА: Наука, 2012. – 376 с.

2. Виноградова Т.В. Семантика и синтаксис английских глаголов, выражающих понятия произвольного звучания: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. фил. наук: спец. 10.02.04 "Германские языки" /Т.В. Виноградова. – Нижний Новгород, 1999. – 24 с.
3. Воронин С.В. Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании / С.В. Воронин – Л. : ЛГУ, 1990. – 200 с.
4. Гаценко І.О. Типологічні особливості звуконаслідувальних слів (на матеріалі української, російської, англійської мов): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.15 "Загальне мовознавство" / І.О. Гаценко. – К., 2003. – 20, [1] с.
5. Гуцало Є.П. Голодомор [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://oklib.com.ua/photos/ukrayinska_literatura2/pdf/golodomor-gutsalo_ievgen-ukrayinska_literatura2.pdf. – Загол. з екрану.
6. Львова Н.Л. Звукова символіка початкових приголосних сполучень у поетичних творах англійської та американської літератури / Н.Л. Львова // *Studia Germanica et Romanica*. – 2007. – Т.4, № 2 (11). – С. 5-14.
7. Орлянская Т.Г. Звукоподражание и звуковой символизм (на материале японского, русского и английского языков) / Т.Г. Орлянская // *Вестник МГУ*. – 2006. – № 3. – С. 83-98.
8. Реформатский А.А. Введение в языковедение / А.А. Реформатский; под ред. В.А. Виноградова. – М. : Аспект-Пресс, 1996. – 536с.
9. АBBYY Lingvo Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/ru/Translate/en-ru>.
10. Longman Dictionary of Contemporary English – Edinburgh Gate: Pearson Education, 2009. – 2081p.
11. Maugham W.S. Sixty-five short stories / W.Somerset Maugham. – L.: Heinemann\Octopus, 1988. – 937p.

REFERENCES

1. Arnold I.V. Leksikologiya sovremennogo anglijskogo yazyka /I.V. Arnold. – М. : FLINTA: Nauka, 2012. – 376 s.
2. Vinogradova T.V. Semantika i sintaksis anglijskikh glagolov, vyrazhayushhikh ponyatiya neproizvol'nogo zvuchaniya: avtoref. dis. na soisk. uchen. stepeni kand. fil. nauk: spets. 10.02.04 "Germanskije yazyki" /T.V. Vinogradova. – Nizhnij Novgorod, 1999. – 24 s.
3. Voronin S.V. Fonosemanticheskie idei v zarubezhnom yazykoznanii / S.V. Voronin – L.: LGU, 1990. – 200 s.
4. Gatsenko I.O. Tipologichni osoblivosti zvukonaslidival'nikh sliv (na materialii ukraïns'koï, rosij's'koï, anglijs'koï mov): avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk: spets. 10.02.15 "Zagal'ne movoznavstvo" / I.O. Gatsenko. – K., 2003. – 20, [1] s.
5. Gutsalo Є.П. Golodomor [Elektronnij resurs].– Rezhim dostupu: http://oklib.com.ua/photos/ukrayinska_literatura2/pdf/golodomor-gutsalo_ievgen-ukrayinska_literatura2.pdf. – Zagol. z ekranu.
6. L'vova N.L. Zvukova simbolika pochatkovikh prigolosnikh spoluchen' u poetichnikh tvorakh anglijs'koï ta amerikans'koï literaturi / N.L. L'vova // *Studia Germanica et Romanica*. – 2007. – Т.4, № 2 (11). – S. 5-14.

7. Orlyanskaya T.G. Zvukopodrazhanie i zvukovoj simvolizm (na materiale yaponskogo, ruskogo i anglijskogo yazykov) / T.G. Orlyanskaya // Vestnik MGU. – 2006. – № 3. – S. 83-98.

8. Reformatskij A.A. Vvedenie v yazykovedenie / A.A. Reformatskij; pod. red. V.A. Vinogradova. – M.: Aspekt-Press, 1996. – 536s.

9. ABBYY Lingvo Online [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.lingvo.ua/ru/Translate/en-ru>.

10. Longman Dictionary of Contemporary English – Edinburgh Gate: Pearson Education, 2009. – 2081p.

11. Maugham W.S. Sixty-five short stories / W.Somerset Maugham. – L.: Heinemann\Octopus, 1988. – 937p.

SEMANTIC AND STRUCTURAL FEATURES OF ONOMATOPOEIC VOCABULARY (ON THE BASIS OF UKRAINIAN AND ENGLISH)

Babenko Olena Viktorivna, PhD in Philology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Romance and Germanic Languages and Translation, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv),

Ivanova Oksana Viktorivna, PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Department of English for Technical and Agrobiological Specialties, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)

The article deals with the essence of onomatopoeia, its origin, classification, role in the process of speech activity. Semantic and structural features of the onomatopoeic words are systematised in Ukrainian and English. The structure of the research data is analysed in terms of phonetic, morphological, syntactic aspects.

Onomatopoeia is the naming of a thing or action by a vocal imitation of the sound associated with it. There are no doubts that linguistic signs are formed as a result of certain factors. Modern linguists believe that the need to reflect sounds and relevant phonetic motivations have been the basis for the emergence of language.

Based on the mentioned above classifications we can roughly determine the division of onomatopoeic vocabulary. Most linguists choose the simplest division (features of sound imitation):

- 1) words imitating sounds of birds (animals, insects);*
- 2) words imitating sounds of people;*
- 3) words imitating sounds of natural phenomena;*
- 4) words imitating various sounds of inanimate objects.*

Each of these groups has its own subdivision. Semantic classification in both languages has similar features but the number of data may vary. It depends on etymology of the languages and their morphological and grammar structure.

There are such differences because languages belong to completely different structural types. But there is another reason of the complex nature of a sound. It leads to differences in the phonological system.

In terms of structural classification we may conclude the following. In the Ukrainian language different suffixes are often added to root morphemes. English words are root morphemes and rarely derived. Onomatopoeic words in English can easily move from one part of speech to another. In both languages we define one-component, two-component and multi-component onomatopoeic words.

In terms of syntactical features most English and Ukrainian onomatopoeic words in the sentence are predicates. But they may perform the role of other members of the sentences such as subjects, attributes, adverbial modifies.

To sum up, we may emphasize that Ukrainian and English onomatopoeic words have similar semantic and structural features although they belong to different typological groups (Slavic (Ukrainian) and German (English)).

Keywords: *onomatopoeic vocabulary, classification, word formation, semantic, structural features.*